

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niemi-Pynttäre, Risto

Title: Ezra Pound: Pisan Cantos

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäre, R. (2019). Ezra Pound: Pisan Cantos. Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 17.8.2019. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/ezra-pound-pisan-cantos/>

Ezra Pound: Pisan Cantos

[PM/31 ADMIN](#)

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (17.8.2019)

Tiedämme, että *Pisan Cantoissa* puhuu varhainen modernisti, moniäänisen runouden mestari. Tiedämme että kirjoittaessaan näitä runoja, Ezra Pound oli Italian Pisassa 1944 vangittuna Mussolinin tukemisesta. Hän oli julistanut fasismia italialaisen Radio Roman englanninkielisissä lähetyksissä. Mutta koska sanaa fasismi ei runoissa käytetä, lukija ei tiedä kaikkea. Varsinkin kun runojen puhe tulee vangilta, joka vastustaa sotaa ja väkivaltaa.

Runokokoelman eräs toistuva teema on hyvät hallitsijat, joita kansa tarvitsee – ja usein myös heidän traaginen kohtalonsa huipentaa kansan tarpeen. Heti ensimmäinen canto laulaa surusta, kun rakastettu johtaja on kuollut. Kari Aronpuro selvittää huomautuksissa, että Pound puhuu Mussolinista. Tämä ”kahdesti ristiinnaulittu” ammuttiin ensin ja ripustettiin sitten pää alaspäin. Miksi näin? Koska natsit olivat vuotta aiemmin teloittaneet 15 summittaisesti valitsemaansa siviiliä tuolla samalla aukiolla.

Kuinka siis lukea *Pisan Cantoja*? Runojen puhuja ei hahmotu niin, että lukija näkisi fasistia. Puhuja ei hahmotu edes persoonaksi.

Poundin varhaisissa ja suomennetuissakin *Personae* –roolirunoissa minä-puhujasta saa kuvan. Cantojen puhuja on ”ei-kuka”, Pound sulautti itsensä äänten vaihteluun. Siteerattuja kieliä on runoissa useita, aikakausia on monia, muistoja on useista Poundin elämänvaiheista; silti mukana on nykyisyys ja eräänlainen vankileirin helvetti.

Emme siis voi lukea Poundia vain poliittisesti erilaisen näkemyksen edustajana, emme edes ”ristiriitaisena modernistina”. Historia vaatii muistamaan näitten asioitten yhteydessä myös aivan toisenlaisia kohtaloita – kuten Aronpuron mainitseman natsien viehtymyksen summittaisiin teloituksiin. Pound ei kuitenkaan ollut natsi, vaan fasisti italialaisittain.

Niinpä vastuu on lukijalla, kun hän lukee *Pisan Cantoja*, ja teos on moderni myös tässä mielessä: kertoja on epäluotettava. Pound pysyy modernismin klassikkona, sillä onhan runous jotain muuta kuin oikeassa oleminen. Jälkisanosta paljastuu, että Pound oli myös talousajattelija, jonka konseptit sekosivat vainoharhaisen antisemitismin takia. Hän uskoi salaliittoteorioihin, joiden mukaan juutalaiset sijoittajat hyötyvät ensin sodasta ja sitten rauhasta. Hän kiroaa keinottelijat:

jotka elävät veloista ja sodan tuottamista liikevoitoista (LXXVII 377)

Pound oli vimmattu finanssitalouden vastustaja. Veli-Matti Huhta nimesi *Tuli&Savu* nr. 97 arviossaan Poundin antikapitalistiksi, joka ajautui äärimmäiseen leiriin. Ehkä näin, tosin Aronpuro painottaa jälkisanossaan tämän ajautumisen johdonmukaisuutta: taustalla on ”kotoperäinen” patriotismi, rasismi ja antisemitismi. Nykyajan näkökulmasta 1900-lukua edeltävä kotoinen arkiajattelu oli tällaista sekä USAssa että Euroopassa.

Ezra Pound oivalsi jo varhain, että taloudesta on kyse. Runouden lisäksi hän osallistui suvereenisti ja eettisenä ajattelijana aikansa talousteoreettisiin debatteihin. Ratkaiseva virhe oli vain tuo antisemitistinen vainoharha, joka liittyi ”koronkiskureihin”. Pound on itse myöhemmin todennut, että se pilasi koko vision.

Pound halusi vaikuttaa talousnäkemyksillään, ja Mussolini oli ainoa, joka suostui tapaamaan hänet. Mussolinin karismaattisuus, taitava sanan käyttö ja voimaperäinen asioitten pelkistäminen tekivät vaikutuksen – ja niin Pound oli myyty.

ja jos varastaminen on leimallisesti

hallituksen kärkihanke

liittyy siihen takuulla myös näpistelyä (LXXVIII 184 – 186)

Tämä lumoavan populistinen sanailu kätkee samalla Poundin omaa vallanhaluaan. Hän ihaili käytännön voimapolitiikkaa. Tämä tulee ilmi, kun Pound muistelee työpariaan T.S. Eliotia, ja erästäkin modernismin ohjelmaa, jota ”ei koskaan julkaistu eikä seurattu”. Eliot kuvataan tositoimiin liian pehmeänä: nyrkkiraudan sijaan ovat ”pitsikalvosimet valahtaneet hänen rystysilleen”.

Poundia ei voi sanoa idealistiksi, joka erehtyi mielistelemään Mussolinia. Tuollainen hyväuskoisuuden samaistaminen idealismiin ei tee oikeutta idealismille. Osuvampaa olisi nähdä Poundissa suvereeni runoilija,

joka luuli onnistuvansa myös politiikassa. Suvereenisuusharha: olihan hän jo eräänlainen kahden maailman hallitsija – hän oli runouden kuningas, lisäksi hän hallitsi myös talousajattelun. Sellaisethan ovat todellisuudentajuisia kuten anti-idealitit Goethe ja Haavikko.

Mutta Poundia veti tuo fasisimin lumo: ensin se harhautti ja sitten Pisan vankileiri raunioitti. Hän ponnisteli, jossain määrin mieleltään murtuneena, runoutensa parissa vankilassa, ja sitten vankimielisairaalassa USA:n puolella. Hän on kirjoittanut cantoja aina, ja Pisan sotavankeuslaulut ovat yksitoista pitkää runoa (laulusta 74 lauluun 84) osa keskellä n. 120 pitkän runon kokonaisuutta.

(Kuulin sen huussissa passeli paikka
kuulla sodan loppuneen) LXXVII 109 -111

Sarkastinen Pisan vankileirin ei-henkilö enteilee tässä jo mielipidettään rauhan ehdoista. Hän välttelee nimeään. ”Ei-kuka” tuo Odysseuksen ottama nimi Homeroksella, tämän ollessa yksisilmäisen kykloopin vankina. Kun Odysseus pakeni vankeudesta, kyklooppi jäi huutelemaan ”ei-kenenkään” perään.

Pidän kovasti tästä Aronpuron sanasta ”ei-kuka”. Se avaa eri sävyt kuin kieliopillinen ”ei-kukaan”. Valinta on samalla tavalla rohkea rike kielessä kuin Leevi Lehdon Odysseus -käännöksessään käyttämä ”hen”, kolmannen persoonan feminiini. Ilman sitä Molly Bloomin naisoleminen, ei olisi tullut esiin Joyce -suomennoksessa. Tietävästi Leevi Lehto ehti kommentoimaan Aronpuron Pound -käännöstä, ja tässä kielellisessä valinnassa aistin hänen läsnäolonsa.

”Ei-kuka” tuo esiin hämmästyksen ja tietämättömyyden. Pound on monella tavalla ”ei-kuka”: nimettömän nimi, ei-persoona ja loputon määrä ääniä. Hän on myös nimetön koska minä liukenee tekstiin hänen kirjoittaessaan yksin ja eristyneenä.

myös sade kuuluu tapahtumiseen LXXIV 13

Aronpuro on kääntänyt process-sanana ”tapahtumiseksi”, se tuntuu osuvalta. Aronpuro perustelee sanavalintansa kommentoimalla, että kyse on taolaisuuden peruskäsitteestä, dao, ”tie tai polku, jossa kaikki elämä sekoittuu ja virtaa luonnon vuohon”. Tämä auttaa ymmärtämään runoja, joissa pilvet ovat, aurinko valaisee ja oliiviipuun lehdet kääntyvät kirkkaista himmeiksi tuulen puhaltaessa.

Pisan Cantot alkavat 74 laulusta, jonka Pound on nimennyt sanalla ”nekuia” – manala. Odysseuksen manalassa käynnin sekä Danten helvetissä käynnin linja jatkuu Pisan vankilassa. Ja renessanssi-perinteen mukaan helvettiin sopii sijoittaa jumalattarien vierailut; se virittää korkeaa tasoa surkeuden keskelle.

Pound on kuitenkin täysin moderni, hän jättää jumalatar-asiat arvailujen varaan. Modernille ihmiselle ilmestykset ovat salamannopeita, harva niitä edes havaitsee. Jumalattaret tekevät vierailuja joista ei voisi muistaa mitään. Avaimena onkin Poundin oma toteamus, että jumalattaren ilmestys kuultaa myös hänen *Metroasemalla* –runonsa läpi.

Näiden kasvojen ilmestyminen väentungoksessa
kukan terälehtiä mustalla märällä oksalla (suom. Pertti Nieminen)

Avauslaulusta on hahmotettu kolmen tällaisen jumalattaren visiitit (wikipedia Cantos-esittely). Tosin yhtä hyvin kyseessä on kolme luonnon ilmiötä: auringon korona, kuun kumotus, ja muistikuva häikäisevän kauniista naisesta metroasemalla. Lisäksi samoihin visioihin tunkee modernistisesti mukaan parodisia eläimiä kuten eksynyt kameli tai ”lempeästi katsova uuhi”.

ja tuona päivänä ilma aukeni
kaikkien ilojen Guanyinille LXXIV 130-131

Guanyin, buddhalainen armeliaisuuden jumalatar, tuo runoelmaan valon teemat. Valo on Poundille filosofian ja runouden asia. Aronpuro taustoittaa osuvasti Poundin uusplatonismia, valomystiikkaa ja alkemiaa. Niinpä Poundin helvetissä runosäkeistä tulee valon säikeitä.

Käytännöllinen puoli avausrunossa on, että Pound esittelee siinä keskeiset teemansa, sekä traditioita että kieliä pyörittävän kirjoitustapansa. Teemat ovat niin ikuisia ja samoja niin, että Pound voi tuoda asioita päällekkäin ja antaa niiden kuultaa toistensa läpi eri kielillä. Hänen oman persoonansa läpi kuultavat Odysseus ja Dante sekä australialainen taruhahmo Wondji.

oppinut hahmo,
jolta isä otti pois suuvärkin
koska hän teki liikaa *asioita* LXXIV 65 – 68

Pound samaistuu demiurgiin, joka on luonut todellisuuden sanoillaan kuten Wondji – ja nyt tämä mahdollisuus on viety. Ei ole suuvärkkiä.

Pisan vankilan arjesta irronneita ääniä nousee esiin; brutaaleja lausahduksia, väännettyjä murteita, kielioppia murjovaa kieltä. Juuri tästä pidän Aronpuron repertuaarissa: lausahduksista ilmenee puhujan asenne. Vankien rasistinen hölötys näkyy paremmassa valossa kuin vartijoiden.

eikö se ole ilo
että on ystäviä, luoksemme kaukaisista maista tulevia

Muistoja ja ystävien mielikuvia Pound kutsuu vierailuiksi, hieman samaan tapaan kuin hän pitää luonnon ilmiöitä jumalarten visiitteinä. Pound palaa jatkuvasti muistikuvii kirjallisista piireistä joihin hän osallistui modernismin syntyvaiheessa.

Poundin ystävien, tai lukemalla ystäviksi tulleiden klassikoiden, Danten tai Kunfutsen teokset esiintyvät tiuhaan. Ystävät ovat kuolleita tai poissa, mutta heille puhutaan ja heidän ääniään nousee esiin. He jättävät lauseensa ja katoavat.

”Hän ei lankea Freudiin”, sanoi Pirandello

hän (Cocteau) on liian hyvä runoilija.”

LXXVII173-174

Poundin tapa rakentaa cantoja on luonnehdittu monin tavoin. Eri äänet nousevat vuorollaan pintaan kuin Danten *Helvetissä*. Kuolleet sanovat asiansa kuin spiritistisessä istunnossa. Teemat palaavat ja häipyvät, kehittyvät kuin Bachin fuugassa. Teemojen kehittelyssä on jotain fuugamaista: ne toistuvat mutta osoittautuvatkin osaksi kokonaiskuvaa. Niin, cantoja on luonnehdittu myös kubistisiksi räjäytyskuviksi: ne ovat kokonaiskuvan prismoja.

Canto XXIX on sellainen, jonka erityisesti haluan ottaa esille. Se on runo, jonka Pound nimesi ilves -cantoksi lähettäessään sen vaimolleen Italian Rapalloon. Onko puhuttelun kohde tosiaan on puoliso? Siinä tapauksessa runoilija sanoo tälle hävyttömän loukkaavasti heti alussa:

älä luule että se hyödyttäisi sinua jos heidän vähäisimmätkin hyväilynsä

häipyisivät mielestäni LXXIX 3-4

Toiset rakkaussuhteet, monet halut ja hyväilyt, eivät kuulosta ollenkaan niin pahalta kuin tuo loukkaus: älä luule liikaa itsestäsi. Pelko siitä, että puoliso hyötyisi nyt tunnetasolla siitä, että mies on eristettynä vankilaan. Ehkä tämä ”älä luulekaan” on vain katkeraa jupinaa, joka haihtuu runon myötä.

Alkuvaiheessaan ilves-canto syyttää muutenkin paskamaisia fiiliksiä: joku viheltelee surkean huonosti Lili Marlenea, kun runous edellyttää musiikkia. Onko runous edes mahdollista piikkilanka-aitauksessa?

Eräänlainen vastaus on linnut, jotka istahtelevat piikkilangoille kuin nuottiviivastolle. Ne pyrähtävät lentoon ja laskeutuvat taas. Runon läpi toistetaan numeropareja: lintujen lukumäärää sekä asemaa piikkilanka-asteikolla.

Tämä lintujen piikkilankasävellys loppuu ilveksen esiin tuloon, se tuo mukanaan ilon rytmit. Ilves on Dionysoksen eläin ja se tulee paikalle edustamaan hedelmällisyyttä sekä viiniä, joka auttaa vaikeitten aikojen yli.

Eri täit elävät eri vesissä

Osa ottaa ilonsa kontrapunktista LXXIX, 48-49.

Canton loppuosassa Aronpuro laulattaa kieltä mainiosti, hän saa rytmin ja sointuisuuden asiat toimimaan kun on tarvis. Kun on aika ottaa rytmiltään harmoniset, äänteiltään soivat rytmit ärsyttävän ja möykkäävän vankileirin tilalle. Silloin tulee suomeksi oodia, säettä ja paikoin mittaa, sekä ennen kaikkea vaivattomalla kädellä annettuna.

Pound kääntyy ylistämään ilvestä: nyt kun runoilija itse on vangittuna, on pyydettyä ilvestä pitämään huolta viinikellarista.

Oi ilves, rakkaani, ihana ilvekseni

Vahdi viiniruokkuani,

Vartioi valppaasti vuoristotislamoani

Kunnes Jumala tulee tähän viskiin. LXXIX, 136 – 139.

Voi olla, että Pound esittää tässä kätkeyn pyynnön vaimolleen Dorothylle, joka asui heidän taloan Italian Rapallossa: älä päästä sotilaita viinikellariin. Toisaalta voi olla päinvastoin, ja alussa esitetty puolison mitätöinti jatkuu. Nyt paljastetaan koti-ikävä kohde: runoilija tulee kotiin pullon eikä vaimonsa luo. Koti on paikka, jossa nero voi korkata viskin, tervehtiä jumalaa sekä suuria mietteitä.

Toisaalta voi olla, että Pound haaveilee Mussolinin paluusta. Koska runoelman alussa hän viittaa ”kahdesti ristiinnaulittuun” sekä sitten Dionysokseen kahdesti syntyneenä. Valmisteleeko ilves suuren johtajan paluuta? Ei, Ilves merkitsee pikemminkin vapautumista kaikista Mussolini -fiksaatiosta ja sovinismista, ilves antavaa tilaa uusille asioille. Kun on tarpeeksi valitettu taloutta ja politiikkaa, ja on uhiteltu vaimolle, sopiikin ajatella olennaista ja kääntyä puutarhan hoitoon:

Oi ilves, pidä viinikirva loitolla köynnöksistäni LXXIX 207

Dionysos hätistäköön kirvat, jotka nykyisen kaltaisina kesinä saattavat myrkkujen ja karkottimien jälkeenkin syödä kaiken vihreän. Dionysos on tässä se, mikä pitää köynnöksen hengissä, vaalii kulttuuria sota-ajan yli, Dionysos pitää huolta siitä että huonoinakin aikoina on juotavaa:

Oi ilves, pidä siiderini iskussa

Pidä se kirkkaana samentumattomana LXXIX 265-266.

Jos tämä olisi Poundin pyyntö kääntäjälle, tuntuu, että Aronpuro on noudattanut sitä, ja onnistunut pitämään cantot iskussa ja kielen samentumattomana. Voi olla että mukaan on tullut Aronpuro -aromeita, hänen kielellisiä kantojaan, mutta mehän luemme suomea. Lauseiden hahmot ovat selkeitä ja nautittavia kielen ylevissä, arkisissa sekä brutaleissa rekistereissä.

Ezra Pound: *Pisan Cantot*, suomennos, huomautuksia ja epilogi Kari Aronpuro. ntamo 2018

Risto Niemi-Pynttari on kirjoittamisen dosentti, opettaja ja tutkija, Jyväskylän yliopistossa